

NOWE CENY SKUPU PRODUKTÓW ROLNYCH W CZECHOSŁOWACJI

Według artykułu Bohumiła Formanka: „For socialist agricultural science 1959, nr 6, vo VIII.

W 1959 r. Komunistyczna Partia Czechosłowacji podjęła szereg postanowień oznaczających punkt zwrotny dla rolnictwa czechosłowackiego. Przeprowadzono w szczególności zmiany w systemie zakupu i cen płaconych za artykuły rolnicze. Podstawową zmianą jest wprowadzenie od stycznia 1960 roku, zamiast różnych cen (dostaw obowiązkowych i nadwyżek), jednolitego systemu cen na produkty rolne.

Dawny system opierał się na zasadzie skupu ściśle określonych ilości dostaw obowiązkowych z hektara użytków rolnych lub gruntów ornyc, po sztywnych, niskich cenach oraz ustalenia wyższych cen za produkty dostarczone ponad wyznaczone dostawy. System ten miał spowodować zainteresowanie rolników w takim zwiększeniu swej produkcji, który by zapewniał wzrost łącznej sumy przychodów ze sprzedaży całej produkcji towarowej (dostaw i nadwyżek). Zdaniem autora system ten w początkowym okresie był stymulatorem wzrostu produkcji rolniczej i produkcji towarowej.

W okresie socjalistycznej przebudowy wsi system dwu cen zapewniał nowopowstającym, a więc gospodarczo słabszym przedsiębiorstwom wzrost dochodu. Dochody gotówkowe spółdzielni przeliczone na 1 hektar użytków rolnych wzrosły z 1716 Kcs w roku 1953 do 2786 Kcs w roku 1958, tj. o 62,3%. System ten różnicując ceny płacone spółdzielniom i gospodarstwom indywidualnym, w zależności od wielkości, odegrał — zdaniem autora — poważną rolę w polityce klasowej wsi. W czasie działania tego systemu sektor socjalistyczny umocnił swoją pozycję na wsi. Podczas gdy w roku 1953 istniało na wsi czechosłowackiej 6679 gospodarstw spółdzielczych, które skupiały w swym ręku 35,8% użytków rolnych, to w roku 1958 liczba gospodarstw zespołowych wzrosła do 12 140, a grunty w ich posiadaniu stanowiły już 72,5% wszystkich użytków rolnych.

Wiele aspektów dawnego systemu w miarę rozwoju gospodarki czechosłowackiej nie tylko nie pomagało więcej w rozwoju sił produkcyjnych, ale stało się nawet ich hamulcem.

Braki dawnego systemu na obecnym etapie rozwoju przejawiały się według autora w następujący sposób:

1. Nie wszystkie spółdzielnie, na skutek systemu niskich cen za dostawy obowiązkowe, uzyskiwały te same warunki sprzedaży. Znaczna część

spółdzielni sprzedawała poważną część swej produkcji towarowej po niskich cenach płaconych za dostawy obowiązkowe, a tylko ograniczoną część po cenach wysokich, a niektóre uzyskiwały za całą produkcję towarową niską cenę.

Spółdzielnie słabsze ponosiły z reguły wyższe koszty produkcji w porównaniu z przedsiębiorstwami gospodarującymi w warunkach dogodniejszych i z większą intensywnością. Względnie niskie ceny przy wysokich kosztach uniemożliwiają wydzielanie dostatecznie dużych sum na zwiększenie reprodukcji i tą drogą zwiększenie dochodu.

Silne gospodarczo spółdzielnie wytwarzały znaczną ilość produktów po niskich kosztach, a uzyskiwały ceny średnioważone o 30% wyższe w porównaniu ze spółdzielniami gospodarczo słabszymi. Spółdzielnie te sprzedając znaczną część swej produkcji towarowej po wysokich cenach nadwyżek nie były zainteresowane w obniżaniu kosztów. System dwu cen nie pobudzał tych spółdzielni do oszczędzania, ponieważ dawał możliwość podwyższania dochodów nawet przy wzrastających kosztach produkcji. Cała bowiem ilość wzrastającej produkcji była sprzedawana wyłącznie po wysokich cenach.

System dwu cen stwarzał niekorzystne zróżnicowanie pomiędzy spółdzielniami.

2. Każda spółdzielnia, każde indywidualne gospodarstwo uzyskiwało inną cenę za ten sam produkt, co utrudniało planowanie cen sprzedaży.

3. W zależności od urodzajów system dwu cen powodował niepożądane zmiany w dochodach spółdzielni i w wyniku tego zmiany w wysokości dniówki obrachunkowej. Niedostateczny urodzaj mógł oznaczać nieproporcjonalny spadek cen sprzedaży; obfity zbiór — nienormalny wzrost cen.

4. Dawny system cen oddziaływał również niekorzystnie na rolę działki przyzagrodowej w spółdzielniach produkcyjnych. Działka przyzagrodowa nie miała dawać produkcji towarowej. W związku z nietowarowym charakterem dniówki wymiar dostaw obowiązkowych z obszaru działki był ustalony na niskim poziomie. Przywilej ten był źródłem powstawania tendencji, które wyrażały się w nadmiernym rozwijaniu produkcji towarowej na działce, co odciągało uwagę spółdzielców od pracy w gospodarce zespołowej. Spekulacyjne tendencje ujawniały się również w niektórych spółdzielniach poprzez usiłowanie ukrycia części areálu i tą drogą powiększania produkcji sprzedawanej po cenach wyższych. W indywidualnych gospodarstwach tendencje spekulacyjne ujawniły się w usiłowaniach sztucznego podziału gospodarstw na mniejsze jednostki, aby zmniejszyć przez to wymiar dostaw obowiązkowych i uzyskać większą możliwość sprzedaży po korzystnych cenach.

5. Jedną z najpoważniejszych negatywnych stron starego systemu był wzrost cen średnioważonych, jakie państwo zmuszone było płacić w miarę wzrostu produkcji towarowej. System ten doprowadził do wzrostu produkcji towarowej o 13,6% w roku 1958 w porównaniu z rokiem 1953, ale wartość produkcji towarowej w tym samym czasie wzrosła o 16,9%. Rezultatem systemu dwu cen był wzrost części produkcji towarowej skupywanej po cenach wyższych i wzrost udziału skupu ponadobowiązkowego w całej produkcji skupywanej przez państwo. Dochód przedsiębiorstw rolnych wzrastał szybciej niż masa produkcji towarowej.

Tabela 1

Tendencja wzrostu dochodu czystego i udziału nadwyżek w skupie

Wyszczególnienie	1953	1954	1955	1956	1957
Udział skupu nadwyżek w całej masie skupionej	4,7	15,0	23,2	27,2	29,2
Udział przychodów pieniężnych ze sprzedaży nadwyżek ponad dostawy obowiązkowe w procentach dochodu całego ze sprzedaży	10,8	23,8	37,7	42,1	43,8

System dwu cen spowodował wzrost średnioważonej ceny różnych produktów rolnych i szybszy wzrost przychodów pieniężnych niż produkcji towarowej. Fakt ten ilustrują dane o produkcji rolnej i towarowej w latach 1957 i 1958; produkcja rolnicza wzrosła o 2,2 procent, a produkcja towarowa o 12 procent. System ten w końcu stał się hamulcem wzrostu produkcji.

Podstawowa zmiana wprowadzona w systemie skupu i cen polega na zniesieniu dostaw obowiązkowych i ustaleniu skupu produktów rolnych po jednej cenie. Wprowadza się jedną formę skupu w oparciu o umowę zawartą pomiędzy organami skupu a producentem rolnym. Nowe ceny skupu utrzymane są na poziomie wyższym niż dawne ceny dostaw obowiązkowych, ale poniżej poziomu cen płaconych w skupie nadwyżek. Wszystkie spółdzielnie w kraju otrzymają w ten sposób jednakowe warunki sprzedaży. W związku z tym spółdzielnie przeciętne i słabsze gospodarczo sprzedawać będą całą swą produkcję towarową po cenach wyższych niż dotychczas, gdy dostarczały prawie całą swą produkcję w ramach dostaw obowiązkowych.

Spółdzielnie gospodarczo mocniejsze nie będą mogły osiągać wzrostu przychodów tylko dzięki podwyższeniu cen sprzedaży, niezależnie od poziomu kosztów produkcji. Wzrost dochodów będzie uzależniony od wzrostu produkcji i od zmniejszenia kosztów produkcji. Fakt zawierania umowy na całą masę produkcji towarowej pobudzi zainteresowanie spółdzielni w zagospodarowywaniu odłogów.

Jednolite ceny skupu zapewniają równowagę pomiędzy produkcją towarową a dochodem rolniczym oraz stabilizację cen. Nie będą również wzrastały niewspółmiernie dochody spółdzielni na skutek wyższych urodzajów. Stabilizacja jednolitej ceny, w przeciwieństwie do zmieniającej się ostatnio ceny średnioważonej, będzie ważnym czynnikiem regulującym wysokość dniówki obrachunkowej w spółdzielniach, w zależności od ilości, jakości i społecznego znaczenia pracy.

Nowy system pozwoli również na wyeliminowanie trudności wynikających z różnego stopnia opłacalności produkcji towarowej każdego artykułu sprzedawanego przez różne spółdzielnie po różnych cenach. Ułatwi to planowanie produkcji, szczególnie planowanie długofalowe w spółdzielniach oraz pozwoli na porównywanie cen z kosztami produkcji w różnych spółdzielniach.

Nowy system cen da możliwość państwu nabywania wzrastającej produkcji towarowej po tej samej cenie, która nie będzie tak wzrastać nieproporcjonalnie, jak za czasów systemu dostaw obowiązkowych. Nowy system cen będzie zatem odpowiadał polityce stałego obniżania cen detalicznych. Zmiana dawnych dwu cen na jedną zmniejszy zainteresowanie spółdzielców działką przyzagrodową, z której dotychczas cała prawie produkcja zwierzęca była sprzedawana po cenie wyższej, na skutek niskiego obciążenia działki dostawami obowiązkowymi.

Nowe ceny na produkty rolne są nierozzerwalnie związane z całym systemem cen Czechosłowacji. Dlatego przy ustalaniu ich poziomu i relacji zastosowano te same założenia gospodarcze. Podstawą do ustalania cen było założenie, że ceny winny pokrywać koszty produkcji i zabezpieczać środki na rozszerzoną reprodukcję. Poziom kosztów produkcji zależny jest nie tylko od warunków produkcji danej spółdzielni, lecz także od rejonu, w jakim znajduje się ta spółdzielnia; jest to szczególnie istotne w rolnictwie. Spółdzielnie położone w warunkach względnie gorszych klimatycznie i gospodarczo ponoszą wyższe koszty. Dlatego za podstawę do ustalania cen przyjęto koszty spółdzielni położonych w rejonie, który dostarcza podstawową część produkcji towarowej danego artykułu. Na przykład, w wypadku cen skupu buraków cukrowych podstawą były koszty produkcji rejonu uprawy buraka cukrowego; dla cen żyta i ziemniaków — koszty rejonu żytnio-ziemniaczanego. Zasada ustalania cen w zależności od przeciętnych warunków produkcji oznacza ustalenie takich cen, aby państwo opłacało społecznie niezbędny koszt produkcji za produkty rolne. Nowe ceny — zdaniem autora — pokrywają koszt produkcji większości spółdzielni produkcyjnych i w ten sposób będą oddziaływać w kierunku zwiększenia produkcji i obniżania kosztów. W rejonach o bardziej sprzyjających warunkach produkcji uzyskiwany wyższy dochód na skutek tych lepszych warunków będzie obniżany drogą podatku. Podstawą ustalenia podatku będzie globalny dochód gotówkowy, do którego dodaje się wartość płacy roboczej, rozdzielany przy pomocy dniówki obrachunkowej. Podstawę opodatkowania pomniejsza się o sumę niepodzielnego funduszu. Wysokość podatku obniża się o 1—7%, w zależności od rejonu produkcyjnego. Podatek gruntowy stanie się głównym instrumentem podziału renty różniczkowej.

Spółdzielnie produkcyjne położone w rejonach o warunkach gospodarowania poniżej przeciętnych (w szczególności dotyczy to terenów górzystych), w których koszty własne są wyższe, otrzymują bezpośrednią pomoc państwa. Spółdzielnie te muszą dążyć do wprowadzania produkcji przystosowanej do warunków miejscowych, do specjalizacji w gałęziach produkcyjnych określonych miejscowymi warunkami.

Ustalenie cen na bazie społecznie niezbędnych kosztów produkcji nie oznacza, że mają one pokrywać każdy koszt. Nowe ceny będą pokrywać tylko koszty wyznaczone przez przeciętne przedsiębiorstwa, co będzie niewątpliwie oddziaływać na zwiększenie zainteresowania spółdzielców w obniżaniu kosztów szczególnie tam, gdzie były one dotychczas z nieuzasadnionych powodów wysokie.

W ostatnich latach maszyny rolnicze zostały odsprzedane spółdzielniom. Pierwszego lipca 1959 r. wprowadzono nowe ceny na maszyny rolnicze. A z dniem 1 stycznia 1960 roku zostają wprowadzone wyższe opłaty za prace wykonywane przez MTS. Posunięcie to było podyktowane koniecznością dostosowania zapłaty za te prace do poziomu cen nowego systemu. W 1958 r. koszty MTS na skutek ograniczania prac były pokrywane z wpływów własnych tylko w 50 procentach. Wyższe opłaty za prace MTS opłacać będą tylko te spółdzielnie, które przewidują kupno maszyn dopiero w terminie późniejszym. System nowych cen stwarza jednak możliwość rozszerzenia funduszu niepodzielnego na kupno maszyn oraz funduszu na inne cele, w szczególności funduszu socjalnego. Ceny te zatem będą miały wpływ na rozrzeszoną reprodukcję spółdzielni.

Z chwilą wejścia w życie nowych cen skasowana zostaje odsprzedaż pasz po niższych cenach, które faworyzowały spółdzielnie, posiadające intensywniejszą produkcję zwierzęcą. Ceny pasz wzrosną, pobudzając tym samym spółdzielnie do rozszerzania własnej bazy paszowej. Aby nie dopuścić do spadku dochodu rolniczego tych spółdzielni, cała różnica pomiędzy nową ceną pasz będzie przeznaczona na specjalny fundusz do podziału pomiędzy wszystkie spółdzielnie. Z uwagi na potrzeby bazy paszowej zostały obniżone planowane zakupy zbóż z roku 1959 o 23,7%, w roku 1960 — o 20,5%.

Obliczono, że koszt wprowadzenia nowego systemu cen wyniesie 1 663 mln. kcs; szacuje się, że dochód przedsiębiorstw rolniczych wzrośnie w 1960 roku z tytułu zniesienia dostaw obowiązkowych z 16 499 mln. kcs do 18 499 mln. kcs. Udział sum przeznaczonych z dochodu narodowego na rolnictwo będzie taki sam; w wyniku nowego systemu wpływy za dostawy w roku 1960 wzrosną, a pomoc państwa dla rolnictwa będzie mniejsza. Kierunek rozwoju dochodu ludności wiejskiej będzie odpowiadał kierunkowi dochodu innych pracujących.

Przy ustalaniu nowych cen wzięto pod uwagę uzasadnione gospodarczo relacje pomiędzy poszczególnymi produktami. Główną uwagę zwrócono na potrzeby ogólnospołeczne. Zostały ustalone szczególnie korzystne ceny na te produkty, które mają tradycyjne znaczenie w eksporcie, a więc takie artykuły, jak chmiel, jęczmień browarny i cukier. Cena chmielu wzrosła o 5,3% w stosunku do ceny płaconej w roku 1958¹. Cena za jęczmień browarny wzrosła o 15,9 procent, jest ona najwyższą ceną płaconą za zboże. Nowa cena buraków cukrowych stawia je w rzędzie najopłacalniejszej produkcji spółdzielni. Rolnicy będą otrzymywali nasiona buraków cukrowych bezpłatnie.

Relacje cen pomiędzy produkcją zwierzęcą i roślinną mają szczególnie istotne znaczenie z uwagi na rosnące zapotrzebowanie na produkty pochodzenia zwierzęcego. W ostatnim czasie nastąpił poważny spadek kosztów produkcji roślinnej na skutek zmechanizowania procesów produkcyjnych. Szczególnie widoczne są zmiany w kosztach produkcji zbóż. Z tego względu ceny zbóż, a w pierwszym rzędzie pszenicy, zostały ustalone na stosunkowo niskim poziomie. Dla pszenicy, której plony wprawdzie wzrosły, ale wzrosło również zapotrzebowanie z uwagi na potrzeby paszowe i ewentualne możliwości eksportu, przewiduje się wzrost cen o 5%.

¹ Wzrost cen różnych produktów podawany jest w procentach w porównaniu do ceny średnioważonej płaconej w roku 1958.

W produkcji zwierzęcej natomiast koszty produkcji pozostały na wysokim poziomie ze względu na niską wydajność pracy, na skutek powolnego tempa mechanizacji oraz niedostatecznego wzrostu bazy paszowej. Uwzględniając popyt na produkty zwierzęce ustalono ceny za artykuły hodowlane na takim poziomie, który by pobudzał materialne zainteresowanie producentów w rozszerzaniu hodowli.

Ceny skupu na artykuły zwierzęce wzrosną w roku 1960 w porównaniu z r. 1958 o 15,6%, ceny zaś na produkty roślinne — tylko o 12,7%.

Ponieważ ostatnio notuje się spadek w produkcji trzody chlewnej, nowe ceny żywca wieprzowego ustalono na poziomie wyższym o 13,0%, szczególnie uprzywilejowano ceny za sztuki o wadze 70—90 kg. Dawne bowiem preferowanie sztuk ciężkich okazało się niesłuszne. Aby przyspieszyć obrót stada, ustalono szczególnie korzystne ceny prosiąt.

Ceny na żywiec bydlęcy wzrosły stosunkowo najwyżej (o 32%). Wzrost ten uzasadnia się potrzebą zapewnienia możliwości opłacalnej produkcji przedsiębiorstwom gospodarującym na gorszych warunkach (w górach i w rejonach żytnio-ziemniaczanych). Tymi samymi względami kierowano się przy ustalaniu cen na produkty typowe dla rejonów słabszych. Za produkty typowe dla tych rejonów uznano ziemniaki, len, żyto i produkcję z bydła.

Względy zapewnienia opłacalnej produkcji bydła zmusiły do rewizji cen zarówno żywca bydlęcego jak i mleka. Cena obowiązująca według nowego systemu za żywiec bydlęcy jest tak wysoka, że łącznie z kosztem uboju i dystrybucji równa się cenie detalicznej mięsa wołowego. Różnica w nowej cenie mięsa wynosi 1,56 kcs na kilogramie.

Ponieważ dawna cena mleka była już i tak stosunkowo wysoka (państwo subsydiowało mleko przeznaczone do dalszego przerobu), nowa cena mleka została podniesiona o 15%.

Dotychczasowa cena ziemniaków nie zapewniała materialnego zainteresowania w rozwoju produkcji, stąd wynikła potrzeba podniesienia tej ceny o 23%. Cena słomy lnianej wzrosła o 14%. Cena lnu ma szczególne znaczenie dla rejonu górzystego. Przy ustalaniu ceny żyta kierowano się faktem wzrostu popytu na ten artykuł i trudnościami w imporcie. Cena żyta wzrosła o 16,4%.

Wzrost cen wymienionych artykułów uczyni — zdaniem autora — produkcję w rejonach górzystych opłacalną, przyczyni się zatem do zrównania dochodów w spółdzielniach położonych w różnych warunkach gospodarowania. Będzie czynnikiem regulującym lokalizację i specjalizację produkcji.

Ceny zakupu powinny być odpowiednio niższe od cen detalicznych. Zasada ta została nieuwzględniona przy ustalaniu cen wielu produktów. Państwo dopłaca do cen detalicznych żywca wołowego 8,4%, 31,2% do ceny drobiu, 4,1% do masła, 9% do serów i 11,6% do ceny serów białych (twarogu). Cena zakupu jaj została ustalona na poziomie takim, aby producentowi nie opłacało się sprzedawać ich bezpośrednio konsumentom. Państwo dopłaca do cen detalicznych jaj około 7,6%.

Nowe ceny maszyn rolniczych

Fundamentalnym warunkiem rozwoju socjalistycznego rolnictwa jest mechanizacja przedsiębiorstw rolnych. Aby przyspieszyć stopień mechanizacji, Rząd Czechosłowacji — w uchwale z 5 sierpnia 1959 r. obowiązującej od 1 lipca — wprowadził nowe niższe ceny na traktory, przyczepy, maszyny rolnicze i części zamienne. W tabeli 2 zestawiono nowe i stare ceny na maszyny rolnicze w porównaniu z niektórymi produktami rolniczymi.

Tabela 2

Porównanie nowych i starych cen maszyn rolniczych

Rodzaj traktora	Dawne ceny	Nowe ceny	Produkcja rolnicza potrzebna do wymiany za traktor					
			w starych cenach			w nowych cenach		
	w kcs	q pszenicy po 128,6 kcs	kg wołowiny po 6,84 kcs	litrów mleka po 1,57 kcs	q pszenicy po 135,0 kcs	kg wołowiny po 9,0 kcs	litrów mleka po 1,80 kcs	
Zetor 25-A	18 790	16 500	146,1	2 747	11 968	122,2	1 933	9 106
Zetor 25-K	19 340	17 100	150,4	2 827	12 318	126,7	1 900	9 500
Zetor-Super	32 000	26 400	248,8	4 678	20 382	195,6	2 933	14 666
DT-54	60 500	45 900	470,5	8 845	38 535	340,0	5 100	25 500
DT-55	64 500	48 700	501,6	9 429	41 082	360,7	5 411	27 055

Aby dać wyobrażenie o wzrastającej stopie życiowej spowodowanej wprowadzeniem nowego systemu cen, przeprowadzono porównanie nowych cen na podstawowe maszyny rolne z cenami maszyn zbliżonych pod względem jakości w krajach kapitalistycznych. Kalkulację przeprowadzono w oparciu o oficjalną relację 1 dolar = 7 kcs.

Wyliczono na przykład, że roczna produkcja od 5 krów przy młecznosci 1833 ltr wystarcza na pokrycie należności za traktor marki Zetor 25-A, a w NRF potrzeba na zakup traktora podobnego typu produkcji od 12 krów, przy założeniu tej samej młeczności (Ceny przyjęte w NRF do kalkulacji: pszenica 72,86 kcs za 1 q, wołowina — 2,91 kcs za kg, mleko — 0,60 kcs za ltr).

Renault 35 HP, odpowiadający Zetorowi Super kosztuje we Francji 20 611 kcs. Aby go kupić potrzeba sprzedać 409,1 q pszenicy (po 50,40 koron za 1 q). Przy plonach 25 q potrzeba na kupno Renaulta sprzedać produkcję z 16,3 ha; w Czechosłowacji natomiast na kupno Zetora Super — przy tych samych plonach — spółdzielnia musi przeznaczyć zbiór z około 7,8 hektara pszenicy.

Podobne porównanie dla traktora Klöchner Humbert (odpowiada on w przybliżeniu radzieckiemu traktorowi DT-54) przedstawia się następująco: w NRF kosztuje on 45 710 kcs, co równa się 627,2 q pszenicy, czyli 1,8 raza więcej niż rolnik czechosłowacki potrzebuje do wymiany za DT-54; inaczej rolnik niemiecki musi sprzedać 15 680 kg żywca bydlęcego, to jest

trzy razy tyle, co rolnik w Czechosłowacji, albo 76 220 ltr mleka, to jest 2,9 raza więcej niż w Czechosłowacji.

Tych kilka przykładów ilustruje, jak korzystnie są ustawione ceny za maszyny rolnicze w Czechosłowacji w porównaniu z krajami kapitalistycznymi. Nie uszczuplając swego dochodu mogą czechosłowaccy rolnicy nabyć więcej maszyn. Należy przypuszczać, że w krótkim czasie nowy system cen doprowadzi do tego, że każda spółdzielnia będzie mogła zaopatrzyć się w każdą ilość maszyn potrzebną jej do racjonalnego gospodarowania.

Razem z systemem cen zakupu nowe, obniżone ceny maszyn doprowadzą do zwiększenia postępu i znacznie wydajniejszej gospodarki w rolnictwie.

opr. H. M.